

számítógépes katalógust, melyet 1984-től már más könyvtárak is használhatták, 1991 és 1994 között pedig retrospektív konverzióval kanadai művek címeivel bővítették a cédulakatalógus alapján. Ma az Amicus 1300 kanadai könyvtár állományát, több mint 30 millió bibliográfiai rekordot tartalmaz. Emellett országszerte vannak regionális közös katalógusok.

Könyvtárközi kölcsönzési kérések kezelése

A könyvtárközi kölcsönzés automatizálására már a 80-as években gondot fordítottak, nemzeti szabványt dolgoztak ki 1988-ra, amely alapja lett az ISO könyvtárközi kölcsönzési szabványának (*ISO Interlibrary Loan Protocol*). A KNKL jelenlegi könyvtárközi kölcsönzési rendszerének neve: NAVIS, amely az AMICUS egyik modulja. A különböző könyvtárak különféle rendszereket használnak, de ezek tudnak a NAVIS-szal kommunikálni. Azok a könyvtárak, amelyeknek nincs saját rendszerük, a KNKL honlapján keresztül küldhetik el kéréseiket, vagy magának a KNKL-nek, vagy más könyvtáraknak. Így a kapott könyvtárközi kérések 99%-a elektronikusan érkezik a NAVIS-ba, nagyon kevés az e-mailen, faxon vagy postán érkező kérés.

Használati trendek

A könyvtárközi kérések 90%-a Kanadából érkezik. Az 1990-es évek elején volt a legtöbb, majdnem 150 000 kérés évente. Ez a szám mára csökkent, a 2008–2009-es pénzügyi évben 53 000 kérés futott be, évente mintegy 5-10% a visszaesés. A kölcsönzések száma az utóbbi 15 évben alig változott, a másolatkérések (vissza nem küldendő dokumentumok) száma viszont meredeken zuhan. Ennek több oka van. A kölcsönzések száma azért nem változik, mert az állományban sok az olyan egyedi dokumentum, amely máshol nem található

meg, és ezeket mindig keresni fogják. A disszertációk kérése azóta csökken, amióta azok a *Theses Canada* portálon megjelentek.

Ahogy növekszik a digitalizált dokumentumok száma, úgy csökken a könyvtárközi kéréseké, bár a teljes gyűjtemény előreláthatóan nem lesz elektronikusan elérhető a közeljövőben. A másolatkérések száma jelentősen csökken, itt a kereslet a régebbi anyagok és a kis példányszámú, csak nyomtatásban megjelenő kanadai kiadványok iránt maradt meg.

A csökkenő könyvtárközi kérések száma azt is mutatja, hogy a kanadai könyvtárak közötti regionális erőforrás-megosztás is rendkívül jó, mert a könyvtárak ki tudják elégíteni a kéréseket vagy meg tudják saját maguk állapítani a lelőhelyet.

Jövendőbeli irányok

A KNKL is azt a célt tűzte ki magának, hogy növelje digitális tartalmainak számát. Számos digitalizációs projekt zajlott le, egyik legújabb a francia-kanadai újságok 1808–1919 közötti számainak digitalizálása volt. A végfelhasználók egyre jobban elvárják, hogy igényeiket elektronikus dokumentumküldéssel vagy a teljes szöveg online közzétételével gyorsan elégítsék ki. Egyszerre kell jelen lenni a nyomtatott és az elektronikus világban, hogy a KNKL megoldja a kanadai dokumentumörökséghez való hozzáférést. Ennek érdekében minden erőfeszítést meg is tesznek.

/KELSALL, Paula – ONYSZKO, Elizabeth: Interlibrary loan services at Library and Archives Canada. = Interlending & Document Supply, 38. köt. 1. sz. 2010. p. 17–21./

(Burmeister Erzsébet)

Twitter, podcast, wiki, blog és társai

A szerző a web 2.0 alkalmazásokkal kapcsolatos új trendeket mutatja be, melyekre a könyvtáraknak is tekintettel kell lenniük új típusú szolgáltatásaik bevezetésekor. A web 2.0 lehetőségeit négy nagy csoportba osztja: információk, tájékoztatás, közösségi háló és digitális teljes szövegek. Az „*Információk*” csoportból kiemeli és röviden jellemzi az RSS-t, a blogokat, a wikiket. Ezek már feltehetően jól ismertek. A csoportból talán a *podcast/videocast*

nem teljesen közismert. A podcast/videocast valójában az RSS hangos megfelelője, használatával hanganyagok megjelenéséről küldhet a felhasználó magának értesítést. A Németországban megjelenő új könyvek hangos ismertetését például a *Deutschlandfunk Büchermarkt* podcastján át kérheti le az érdeklődő olvasó, de *Angela Merkel* is rendszeresen készített podcastokat.

Tájékoztató

A „Tájékoztató” csoportba sorolja be a szerző a „német internetkönyvtár”-at, a „DigiBib”-et és a „chat”-et. Mind a háromról érdemes pár szót szólni. A német internetkönyvtárnak (*Deutsche Internetbibliothek*, www.internetbibliothek.de) a LibInfo a magyar megfelelője kis eltérésekkel. 90 nyilvános és tudományos könyvtár ingyenes e-mailtájékoztatót ad és 6000 linket számláló gyűjteményt gondoz. Majd minden kérdésre választ adnak a nap 24 órájában; a tudományterületek közül csak a jog és az orvostudomány van kizárva. A szolgáltatást bárki használhatja, könyvtárak is.

DigiBib – <http://metis.hbz-nrw.de>. Sok-sok német könyvtár katalógusának és adatbázisának a közös keresője. A példányinformációk mellett azt is megadja, hogy a megtalált mű helyi kölcsönzéssel, könyvtárközi kölcsönzéssel vagy online érhető el.

A chat Amerikában igen közkedvelt, ott „Ask a Librarian” a szolgáltatás neve. Németországban pénzügyi és személyzeti okok miatt nem valósítható meg egykönnyen a folyamatos chat segítség. A 24 órás elérhetőség Amerikában nem probléma, hiszen mindig van éppen nyitva levő könyvtár a nagy országban a különböző időzónák miatt. A németeknél csak a munkaidő meghatározott részében van erre mód.

Közösségi hálók

A „Közösségi hálók” címszó alatt bemutatott YouTube, twitter, facebook, myspace és flickr Amerikából indult web 2.0 szolgáltatásokat is jól ismerik a magyar könyvtárosok. A YouTube-ra egy könyvtár felteheti magáról szóló videóját, a twitteren rövid üzeneteket küldözgethet követőinek, a facebookon át sok felhasználóját megszólíthatja. A myspace talán csak zenei könyvtárosoknak ajánlható. A flickrre képes albumok kerülhetnek fel. A képeken szereplő személyeknek azonban személyi jogok miatt a megjelenítéshez hozzá kell járulniuk.

Bookcrossing – www.bookcrossing.com, www.bookcrossers.de/bcd/home. A bookcrossing magyar megfelelője a könyvek elvesztése. Itt is arról van szó, hogy nyilvános helyeken otthagynak könyveket és bárki magával viheti őket, majd véleményét a könyvről az interneten közzéteheti. Azt is megadhatja, hogy a könyv éppen hol vár gazdára. Ilyen módon a könyvek különös vándorutakat tesznek

meg és létrejön egy bookcrossing közösség. Könyvtárak is részt vesznek az akciókban.

LibraryThing – www.librarything.de. Az OPAC-ok tovább fejlesztése a web 2.0-s világban a LibraryThing. Ezt olyan könyvtárak is használhatják, amelyeknek nincs online katalógusuk vagy különböző projektekhez egyszerű és szemléletes válogatást kívánnak összeállítani.

Közösségi könyvjelzőzés és közös dokumentumkezelés – www.delicious.com, – docs.google.com. A könyvjelzőket a felhasználó nem a saját gépén helyezi el, hanem az interneten. Tárgyszavakat is tehet hozzá. Ezek a személyes gyűjtemények általában nyilvánosan láthatók, de a nyilvánosság le is tiltható. A felhasználók nemcsak könyvjelzőket tehetnek ki az internetre, de dokumentumaikat is készíthetik közösen a Google által adott kapacitással és tárhelyen. Ennek előnye, hogyha egy dokumentumon többen dolgoznak, nem kell foglalkozni szoftvertelepítéssel, aktualizálással.

Digitális teljes szövegek

Elektronikus folyóirat könyvtár (EZB) – <http://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit/>. 523 könyvtár együttműködése azzal a céllal, hogy használóikat egyszerű és kényelmes módon vezessék el az elektronikus (is) megjelenő folyóiratokhoz. 45 ezer címük van, ebből majd 6000 tisztán online folyóirat. 22 ezer szabadon is hozzáférhető.

A német Gutenberg projekt – <http://gutenberg.spiegel.de>. Német nyelvű teljes szövegek. A szerzők már 70 évvel ezelőtt elhunytak, tehát a szerzői védelem már nem érvényes rájuk. 2009 júniusában több mint 5000 könyvet, 20 000 költeményt, 1800 mesét, 1200 fabulát és 3500 mondatot fogott át az állomány.

Zeno.org – www.zeno.org. A *zeno.org* saját bevalása szerint a legnagyobb német nyelvű teljes szövegeket tartalmazó könyvtár. A Gutenberg projekthez hasonlóan csak olyan szövegei vannak, amelyeknek szerzői joga már lejárt. Sokan a *zeno.org* szövegváltozatait tartják a Gutenberg projekttel szemben idézhetőnek, mert el vannak látva forrásokkal, oldalszámokkal és permalinkekkel.

Europeana – <http://www.europeana.eu>. Az Europeana 2010-ben több mint 10 millió digitális objektumhoz vezet majd el Európa könyvtáraiban, múzeumaiban, levéltáraiban.

Spiegel-archívum – SPIEGEL Wissen – <http://wissen.spiegel.de/wissen/start/home.html>. A Spiegel tudásportálján sok forrás kereshető párhuzamosan: a két legújabb szám kivételével az összes szám (700 000 cikk), a Wikipédia, különböző lexikonok, a *Manager Magazin*.

A digitális lehetőségek kínálata egyre nő. Bár mindegyik nem használható a könyvtárakban, de a trend felismerhető: változik a médiához való viszony:

- A digitális médiák használatára készek az emberek és technikával is rendelkeznek hozzá.
- A könyvtáraknak szembe kell nézniük a műszaki fejlődéssel, hogy ne legyenek „porosodó könyvraktárak”.

- A könyvtárak azoknak is legyenek partnerei, akik még nem tudnak élni az új lehetőségekkel.
- Az új világban sok dolog még nehézséget jelent a kis könyvtáraknak, de egészen új lehetőségeik is nyílnak.
- Egy könyvtár se tudja majd a gyorsan változó lehetőségek mindegyikét kihasználni, de olvasóikkal ott is találkozniuk kell, ahol szívesen tartózkodnak az interneten.

/KUMMROW, Eckhard: *Twitter, podcast, wiki, blog & co.* = *Bibliotheksforum Bayern*, 2010. 4. sz. p. 14–19./

(Burmeister Erzsébet)

Az SFX linkfeloldó bővítési lehetőségei

A szerző a dél-dakotai egyetem könyvtárának (*Hilton M. Briggs Library*) példáján keresztül mutatja be az SFX linkfeloldó implementálását és tárgyalja a szoftverrel helyi szinten megvalósítható érték-növelt szolgáltatásokat, különös tekintettel a *Journal Citation Reports* beintegrálására. Az SFX linkek menedzselésére szolgáló rendszer, amely a linkek feloldását beágyazható módon és dinamikusán végzi. A Special Effects („különleges hatások”) kifejezésből származtatott nevű SFX alkalmazás az OpenURL nemzetközi szabványra épül, amelyet a genti egyetemen (Belgium) 1998 és 2000 között fejlesztettek ki. Az *Ex Libris* cég megvásárolta az SFX-et az egyetemtől és némi átalakítással 2001-ben piacra lépett vele: ez volt az első kereskedelmi forgalomba került OpenURL alapú linkfeloldó.

Az OpenURL három elemből áll, ezek a komponensek tartalmazzák azokat az információkat, amelyek lehetővé teszik, hogy valamilyen ismert adat alapján a használó elérje a teljes szövegű dokumentumot, vagy legalábbis annak kivonatát-tömörítettét. Az OpenURL egyik eleme az objektumra mutató URL (BASE-URL), a másik a hivatkozás forrásának azonosítója (ORIGIN-DESCRIPTION), a harmadik pedig az objektumot leíró rész (OBJECT-DESCRIPTION). Az objektumok egyszerre több helyen is elérhetők, az OpenURL a használó számára legmegfelelőbbet keresi meg a különböző helyeken tárolt példányok közül.

Az SFX szerver az intézményi szolgáltatások egy eleme. Alkalmazásával az elérhető elektronikus források összessége szinte átlátszóvá válik – a használónak nem is kell tudnia, hogy az általa keresett és a képernyőn megjelenő dokumentum melyik teljes szövegű elektronikus forrásban található. Az SFX megvásárlása után az intézmény saját maga menedzseli a forrásait, a könyvtáros döntésére van bízva, mely forrásokat, milyen módon tesz elérhetővé használói részére. Az SFX bérelt, vagy helyi szerveren történő alkalmazással, illetve az intézményen belül egy vagy több önállóan kezelhető „telephely” (instance) létesítésével valósítható meg. Az SFX terminológiában forrásról („source”), célról vagy célpontról („target”) és szolgáltatásról („service”) beszélünk. Forrásnak tekintjük azt az indexelő-kivonatoló adatbázist, teljes szövegű repozitóriumot, preprint archívumot, könyvtári OPAC-ot, tartalomjegyzék adatbázist, helyi repozitóriumot, stb., ahonnan a használó kezdi a keresést. Célpont az, ahova a használó az SFX menü egy szolgáltatására kattintva megérkezik. Van olyan adatbázis, amely forrás és célpont egyaránt lehet, általában azonban ezek szerepe eltérő. Az SFX ikon mögött a könyvtár által felkínált szolgáltatások találhatók, például előfizetett adatbázisok, helyi teljes szövegű gyűjtemények.

Az SFX szolgáltatási menü testre szabható, a könyvtár igényei szerint határozhatja meg nem csak a dizájnt, hanem a felkínált szolgáltatásokat is. Az SFX magja a KnowledgeBase (magyarul: Tudásbázis) nevű központi adatbázis: az *Ex Libris*